

DEÁK ANTAL JELLEMZÉSEI AZ ORSZÁGGYŰLÉSEK RÉSZTVEVŐIRŐL, 1825–1833

Deák Antal országgyűlési levelei

Amikor a magyar országgyűlés képviselőházának 1893. január 21-ei ülése a ház könyvtári bizottságának beszerzésekre vonatkozó előterjesztését tárgyalta, Ugron Gábor képviselő arra tett határozati javaslatot, utasítsák a bizottságot, hogy „*a régi magyar törvényhozások forrásmunkáit eredetiben vagy másolatban a képviselőház részére beszerezni méltóztassék*”.¹ A hozzászólók, köztük Bánffy Dezső báró, a képviselőház – és egyben a könyvtári bizottság – elnöke egyöntetűen támogatták az indítványt, és azt közfelkiáltással elfogadták. Bánffy azt is jelezte hozzászólásában, hogy a könyvtári bizottság már korábban is szerzett be hasonló kéziratokat, köztük a régi országgyűlések és kerületi ülések jegyzőkönyveit és iratait.² E megbízás alapján készült el a könyvtári bizottság előterjesztése a „*régibb országgyűlésekre vonatkozó iratoknak összegyűjtése és kiadása iránt*”, melyet a képviselőház 1893. december 15-én tűzött napirendjére. A képviselőház határozata rövid vita és kisebb módosítások után kimondta, hogy az 1861 előtti „*országgyűléseknek vitái és a vonatkozó iratok rendszeresen egybegyűjtessenek; amennyiben eredetiben meg nem szerezhetők, lemásoltassanak*”.³ Ez a határozat alapozta meg és tette rendszeressé a parlament könyvtárában a magyar országgyűlés dokumentumainak kéziratos és nyomtatott művekre egyaránt kiterjedő gyűjtését.⁴ A könyvtári bizottság fenti előterjesztése felsorolta mindazokat a nyomtatványokat és kéziratokat, amelyeket a bizottság, illetve az országgyűlés könyvtára 1892. január elseje óta beszerzett. Ezek között az utolsó tétel az alábbi volt: „*Deák Antal levelei. Bizalmas országgyűlési tudósítások Pozsonyból 1825–1832-ig sógorához és testvéréhez, Deák Ferenchez (90 levél eredeti kéziratban)*”.⁵

¹ *Képviselőházi napló* 1892. VIII. köt. 23. Vö. Villám Judit: Múlt és jelen országgyűléseinek dokumentumai – az Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjteménye. *Aetas*, 2016. 1. sz. 187. A tanulmány szakmai átnézéséért és tanácsaiért Völgyesi Orsolyának tartozom köszönettel!

² *Képviselőházi napló* 1892. VIII. köt. 23–25.

³ *Képviselőházi napló* 1892. XV. köt. 316–318.; *Képviselőházi irományok* 1892. XVI. köt. 48–52. (536. sz. Budapesten, 1893. december 9-én.) Vö. Villám: i. m. 187–188.

⁴ Villám: i. m. 188.

⁵ *Képviselőházi irományok* 1892. XVI. köt. 50.

Hogyan kerültek Deák Antal levelei a könyvtár birtokába? Írójuk, aki 1810-től alszolgabíró, 1817-től 1821-ig pedig főszolgabíró volt Zala megye Kapornaki járásában, majd 1828-tól 1831-ig a vármegye első alispáni tisztségét töltötte be, Zala országgyűlési követeként vett részt az 1825–1827., 1830. és 1832–1836. évi pozsonyi diétán (előbb második, 1830-tól első követként).⁶ Deák Antal ez idő alatt többkevesebb rendszerességgel tájékoztatta öccsét az országgyűlésen történekről, e leveleket azonban Deák Ferenc, amint közismert – egyetlen, sógoruknál maradt példány kivételével – a többi neki szóló levéllel együtt idős korában elégette.⁷ Azok a baráti, bizalmas levelek azonban, amelyeket Deák Antal a sógorának (a húga, Deák Klára férjének), Oszterhueber Józsefnek írt Pozsonyból, szinte hiánytalanul fennmaradtak.

A művelt, jogot végzett Oszterhueber József Pusztaszentlászlón élt földbirtokosként, emellett pedig ügyvéd, uradalmi ügyész, Zala vármegye táblabírája (1848–1849-ben a megye helyettes alispánja, később a Zalamegyei Gazdasági Egyesület alapítója) volt.⁸ Oszterhueber József kérésére 1868. augusztus 10-én engedélyezte az uralkodó, hogy a kérelmező, valamint testvérei és azok leszármazottai – anyai ági őseik iránti tiszteletből – felvegyék és használhassák a Tarányi nevet, illetve a nyírlaki előnevet.⁹ Mivel Tarányi-Oszterhueber Józsefnek nem volt gyermeke, 1869. január 10-én bekövetkezett halála után csak testvére, Mihály leszármazottai vitték tovább a Tarányi nevet. A pusztaszentlászlói birtokot és kúriát, benne Tarányi-Oszterhueber József családi iratait, köztük Deák Ferenc és Antal leveleit a Sümegen, 1837. december 18-án született Tarányi-Oszterhueber Ferenc, a familia birtokrészeinek egyesítője és a nyírlaki kastély átépíttetője örökölte, aki 1895. november 20-án hitbizományt alapított, mely a sójtöri Deák-birtokokat is magában foglalta.¹⁰ Mivel tudjuk, hogy Tarányi Ferenc 1905-ben, majd 1916-ban a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta családi iratainak egy részét – köztük a Deák-testvérek több iratát –,¹¹ feltehetőleg tőle kaphatta ajándékba, vagy vásá-

⁶ *Zala megye archontológiája 1138–2000.* Szerk. Molnár András. Zalaegerszeg, 2000. /Zalai Gyűjtemény 50./ 397.

⁷ *Deák Ferenc emlékezete. Levelek 1822–1875.* Szerk. Váczy János. Budapest, 1890. [Előszó 3.]

⁸ Életrajzi adatait lásd: Molnár András: *A fiatal Deák Ferenc. A felkészülés és a zalai pályakezdet évei 1803–1833.* Budapest, 2003, 61–63.

⁹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) K 19, Király Személye Körüli Minisztérium Levéltára, Királyi könyvek, 68. köt. 409.6291/1868. sz.

¹⁰ Miklósi-Sikes Csaba: *Kőbe vésett történelem. A sümegi városi temetők története és sírjelei 1950-ig.* Sümeg, 2002, 41.

¹¹ MNL OL P 651, Tarányi-Oszterhueber család iratai, 1634–1899. A Nemzeti Múzeum növedéki naplójára, illetve leltári számára hivatkozik: <https://lnyr.eleveltar.hu/mnlquery/detail.aspx?ID=4664>. (Utolsó letöltés: 2018. október 1.)

rolhatta meg 1892-ben a parlament könyvtára is Deák Antal döntő részben országgyűlési vonatkozású leveleit.¹²

Az országgyűlés könyvtárában egyenként palliumba rakták, időrendbe rendezték, jegyzékelték és a *Magyar történeti forrásanyag* IV. fasciculusaként helyezték el ezeket a saját kezű kéziratokat. A *Deák Antal országgyűlési levelei* elnevezésű iratcsomó gépelt iratjegyzéke az 1825–1827. évi országgyűlés idejéből 48, 1830-ból 16, míg 1832–1833-ból 18 darab eredeti levelet tartalmaz. (Az 1825–1827. évek terjedelme 338, az 1830-asoké 138, az 1832–1833. éviéké 135 oldal.) Közéjük soroltak be időrendben két, 1828-ban Kehidán és Pesten, valamint négy, 1839 és 1842 között Kehidán keltezett levelet (10–10 oldal terjedelemben), a csomó végére pedig három keltezetlen (ugyancsak 10 oldal terjedelmű) kéziratmellékletet. Az eredeti levelek és egykorú mellékleteik terjedelme így összességében 641 kéziratoldalt tett ki. A könyvtárban a 20. század elején (vagy valamikor a század első felében) megkezdték Deák Antal országgyűlési leveleinek feldolgozását, illetve kiadásra való előkészítését is – egy részüket teljes terjedelemben, kézírással lemásolták, palliumaikra pedig tartalmi kivonatokat, vázlatokat írtak –, ám kiadásukra mindmáig (sem egyenként, sem összegyűjtve) nem került sor.¹³

Három neves szerző azonban részben így is feldolgozta és többé-kevésbé hasznosította e leveleket. Eötvös Károly ügyvéd, az ismert liberális politikus, országgyűlési képviselő, író és publicista Deák Ferenc halálát követően, 1876-tól több alkalommal (leginkább 1886–1887-ben, később 1903–1904-ben) hírlapi cikkeket és hosszabb-rövidebb esszéket jelentetett meg a haza bölcséről és hozzátartozóiról, majd 1905-ben ezeket az írásait összegyűjtve és összefésülve, a *Deák Ferencz és családja* című kétkötetes művében adta közre.¹⁴ Eötvös e könyvének első kötetében a forrásai között említette Deák Antal 1825-től 1833-ig a sógorához, Oszterhueber Józsefhez írt, tartalmas és hosszú leveleit (melyeknek száma többre ment száznál), a másodikban pedig ezt írta róluk: „Sógorához intézett levelei közül megmaradt

---

¹²Deák Ferenc Oszterhueber Józsefhez, a pozsonyi diétáról írt leveleitől ugyanakkor nem vált meg Tarányi-Oszterhueber Ferenc, így kerülhettek azok később az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának Levelestárába (a továbbiakban: OSZK Kt. Levelestár). E leveleket közli: *Deák Ferenc országgyűlési levelei 1833–1834*. Sajtó alá rend. Sándor Pál. Zalaegerszeg, 1997.

¹³Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjtemény, Deák Antal levelei: [bizalmas országgyűlési tudósítások Pozsonyból 1825–1832-ig sógorához (Tarányi-Oszterhueber Józsefhez) és testvérehez Deák Ferenchez] / Deák Antal. - Pozsony: szerző, 1825–1833. - 4 doboz (138 levél); 41x26 cm. - (Magyar történeti forrásanyag; 4. fasciculus.) Leltári száma: OGY: 918.747:1–4. (A továbbiakban: OGYK MPGY Deák Antal levelei.) Ezúton is köszönetet mondok az Országgyűlési Könyvtár munkatársainak, Markója Szilárd igazgatónak és Villám Judit osztályvezetőnek azért, hogy felhívták figyelmemet a mindeddig lappangó, a kutatók által elveszettnek hitt levelekre, és lehetővé tették azok feldolgozását.

¹⁴Eötvös Károly: *Deák Ferencz és családja*. Budapest, 1905, 1–2. kötet.

talán hetven darab. Alig egy-kettő híjával tartalmaz és hosszú levelek.”¹⁵ Eötvös nemcsak a levelek számáról közölt ellentmondásos adatokat, sajnos azt sem árulta el, hogy azokat hol tanulmányozta, illetve jegyzetelte ki: még 1892 előtt az örökös, Tarányi Ferenc tulajdonában, vagy 1892 után, már a képviselőház könyvtárában? Mindenesetre ez utóbbit látszik alátámasztani, hogy a könyv kifejezetten Deák Antalról szóló fejezeteit csak a mű megjelenését megelőző évben, 1904-ben tette közzé az *Egyetértés* és a *Pesti Hírlap* hasábjain.¹⁶ Eötvös a Deák családról írt művének második kötetében számos alkalommal használta fel Deák Antal leveleinek egyes részleteit, illetve adatait. Ezek között 16 levélből közölt – azok pontos dátumát megadva – szó szerinti vagy csaknem szó szerinti, hosszabb-rövidebb idézeteket. (1826-ból négy, 1827-ből egy, 1830-ból öt, 1832-ből egy, végül 1833-ból öt levélből idézett, többnyire egy-egy, négy esetben két-két alkalommal.)¹⁷ Eötvös Károly kéziratgyűjteményében, a könyv megírásához felhasznált jegyzetek között megtalálhatók Deák Antal leveleinek részletei, illetve kivonatai is, azonban e kéziratokból sem derül ki a levelek tulajdonosa vagy őrzési helye.¹⁸

Nem hivatkozott e levelek lelőhelyére Ferenczi Zoltán könyvtáros, az ismert pozitivistá irodalomtörténész, a kolozsvári egyetemi könyvtár vezetője (1899-től a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatója és egyetemi magántanár) sem, aki a Magyar Tudományos Akadémia 1897. évi pályázati felhívására készítette el Deák Ferenc mindmáig legrészletesebb életrajzát, mely az Akadémia kiadásában 1904-ben jelent meg.¹⁹ A Deák Antal leveleit már biztosan a képviselőház könyvtárában tanulmányozó szerző Deák Ferenc gyermekkoráról szólva röviden utalt rá, hogy Deák Antal országgyűlési szerepéről „becses levelei maradtak ránk”, művének ötödik fejezetében pedig Deák Antal több, 1832/1833-ban Pozsonyban kelt levelét is hasznosította, megjegyezve, hogy „különösen sógorához ez országgyűlésről írt levelei tanúskodnak gondolkozása irányáról”. Ferenczi az országgyűlési tárgyalások első hónapjainak összefoglalásához és Deák Antal követségről való lemondásának bemutatásához használta fel ezeket a leveleket, közülük szó szerint is idézve az 1833. február 3-án, 10-én és 17-én keltezetteket.²⁰

¹⁵ Uo. 1. köt. 15., 2. köt. 132–133.

¹⁶ Eötvös Károly: Deák Antal napidíja. *Egyetértés*, 1904. október 2. (272. sz.) 1. (Vö. Eötvös: *Deák Ferencz és családja...* 2. köt. 181–187.); uő: Költő volt-e Deák Antal? *Pesti Hírlap*, 1904. november 9. (310. sz.) 1–3.; november 10. (311. sz.) 1–3. (Vö. Eötvös: *Deák Ferencz és családja...* 2. köt. 194–209.); uő: Deák Antal nem fogad el udvari kitüntetést. *Pesti Hírlap*, 1904. december 22. (353. sz.) 1–3.; december 23. (354. sz.) 1–3. (Vö. Eötvös: *Deák Ferencz és családja...* 2. köt. 216–231.)

¹⁷ Eötvös: *Deák Ferencz és családja...* 2. köt. 109–110., 117–118., 140–142., 144–145., 155–156., 182–184., 203–207., 222–223., 229–230., 235., 237–238., 241., 244–246.

¹⁸ OSZK Kt. Fol. Hung. 1385. Eötvös Károly vegyes jegyzetei, ff. 113–121.

¹⁹ Ferenczi Zoltán: *Deák élete*. 1–3. kötet. Budapest, 1904.

²⁰ Uo. 1. köt. 18., 76–83.

A magyar történettudomány egyik klasszikusa, Marczali Henrik történetíró, egyetemi tanár és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja is kutatta e leveleket, amint az életrajzi visszaemlékezéséből kiderül: „*A hazai történetre nézve sok elsőrangú kiadatlan anyagot gyűjtöttem. [...] A képviselőház könyvtárában találtam Deák Antal, Ferenc bátyja leveleit sógorához, Oszterhuberhez (!) 1825–33-ból.*”²¹ Marczali e kutatásából nem született tudományos publikáció, csupán két kevésbé ismert – gyakorlatilag elfeledett – hírlapi cikk. Az első, valamivel hosszabb terjedelmű írást 1910 karácsonyán tette közzé a *Pester Lloyd* hasábjain, *Anton Deáks Reichstagsbriefe* címmel. A német nyelvű cikkből kiderül, hogy Marczali 1901-ben, a képviselőház akkori elnöke, Apponyi Albert gróf engedélyével használhatta az országgyűlés könyvtárában található leveleket. Marczali írása rövid áttekintést adott Deák Antal országgyűlési leveleiről, méltatta azok történeti forrásértékét, és szemezgetve belőlük, kivonatossan vagy szó szerinti idézet formájában több levél jellemző, fontos részletét is közzétette (németre fordítva).²² Részben ugyanezek, részben pedig további levélidézetek jelentek meg Marczali másik, *A magyar politikai élet egy táblabíró leveleiben* című cikkében, mely két évtizeddel később, 1929-ben látott napvilágot a *Budapesti Hírlap* karácsonyi számában. „*Már a régi képviselőház könyvtárában, hová hosszú éveken át szabad volt bejáratom, találtam Deák Ferenc testvérbátyjának, Antalnak leveleit sógorához, Osterhuber (!) Józsefhez [...]. E levelek elsősorban politikaiak és országgyűlési tudósítások, de sok bennök a személyes vonatkozás, és nem hiányzanak az általános szempontok sem, melyek bevilágítást engednek az író egész lényébe. A diéta pontos, lelkiismeretes leírása mellett a családi, gazdasági ügyek is érvényre jutnak, sőt, még külföldi eseményekről is találunk tudósításokat*” – értékelte a neves történetíró a leveleket cikkének bevezetőjében.²³

Rajtuk kívül kézbe vehette még Deák Antal Oszterhueber Józsefnek címzett leveleit, vagy azok egy részét dr. Fára József is, aki 1917-től 1938-ig Zala vármegye, attól kezdve 1950-ig Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye főlevéltárnoka volt. A történész diplomával és történettudományi doktori fokozattal rendelkező szakember hivatali teendői mellett levéltári alapkutatásokat folytatott, és több tudományos munkát, valamint számos ismeretterjesztő hírlapi cikket tett közzé Zala megye (elsősorban reformkori) történetéről. E kutatásai során kerülhetett hozzá, illetve rekedhetett nála Deák Antal Pozsonyban, 1830. december 6-án kelt – máskülönben az országgyűlési levelek gyűjteményében található – hosszú levelének töredéke

²¹ Marczali Henrik: Emlékeim (9). Akadémia és egyetemi tanárság. *Nyugat*, 1929. 18. sz. 364–368.

²² Heinrich Marczali: Anton Deáks Reichstagsbriefe. (1825–1833.) *Pester Lloyd*, 1910. december 25. 66–69.

²³ Marczali Henrik: A magyar politikai élet egy táblabíró leveleiben. *Budapesti Hírlap*, 1929. december 25. (294. sz.) 58–60.

(utolsó lapja), mely a főlevéltáros hagyatékában maradt fenn, annak ellenére, hogy nem született belőle publikáció.²⁴

A *Pesti Hírlap*ban, 1934 decemberének végén jelent meg viszont egy ismeretlen („s. l.” monogramú) szerző *A Deák-család „langyos” újesztendeje százegy év előtt* című cikke, mely Deák Antalnak a sógorához Kehidáról, 1834. január 2-án írt, a „parlament múzeumban őrzött” kiadatlan leveléből tett közzé részletet.²⁵ E levél eredetije – mely napjainkban az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának Levelestárában található – nem volt része Deák Antal országgyűlési leveleinek (azt nem tartalmazza a levelek jegyzéke sem), ezért is került, talán Deák Ferenc tárgyi relikviáival együtt, az országgyűlés múzeumába.²⁶ Az Országos Széchényi Könyvtár két további levelet is őriz Deák Antaltól; ezek egyike az országgyűlési levelek közt található, Pozsonyban, 1825. november 17-én kelt levelének másnap reggel írt kétoldalas toldaléka.²⁷

Deák Antal annak idején – valószínűleg a két világháború között – jegyzékbe vett, illetve Eötvös Károly és Marczali Henrik által hivatkozott kiadatlan és túlnyomó többségében feldolgozatlan országgyűlési levelei hiánytalanul fennmaradtak és ma is rendelkezésre állnak az Országgyűlési Könyvtár Magyar Parlamenti Gyűjteményében. A levelek tartalmát illetően azzal kell kiegészíteni Marczali helytálló ismertetését, hogy Deák Antal elsősorban az egyes országgyűlési tárgyak vitáiban előkerült érvekre koncentrálnak számolt be heti rendszerességgel a tárgyalások menetéről. Az alsótábla kerületi és országos ülésein, valamint a főrendi üléseken elhangzott, illetve a két tábla üzenetváltásaiban testet öltött vitákat többnyire a szembenálló felek álláspontjának összegzésével mutatta be, az egyes vitapartnerek személyével és felszólalásával kevésbé foglalkozott. Alkalmanként azonban kitért az országgyűlés egyes résztvevőinek (megyei követeknek, mágnásoknak, prelátusoknak és kormányzati tisztségviselőknek) jellemzéseire is; tanulmányom a továbbiakban ezeket dolgozza fel, illetve adja közre.

²⁴MNL OL P 2259, Fára József iratai, 4. doboz, Deák Antal levele Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. december 6. [Töredék, 13–14.] Fára publikációinak teljességre törekvő bibliográfiáját közli: *Fára József főlevéltárnok emlékezete*. Szerk. Erős Krisztina. Zalaegerszeg, 2013, /Zalai Gyűjtemény 73./ 135–140.

²⁵[s. l.]: *A Deák-család „langyos” újesztendeje százegy év előtt*. *Pesti Hírlap*, 1934. december 30. (294. sz.) 16. A levél részletét ettől eltérő, korrigált olvasattal idézi: Molnár András: *A reformkor tűzforró nyara*. *Zalai Hírlap*, 2014. július 12. (161. sz.) 11.

²⁶OSZK Kt. Levelestár. Deák Antal levele Oszterhueber Józsefhez, Kehida, 1834. január 2. Gépelt másolata: MNL OL R 22, Deák Ferencsel kapcsolatos iratok, 2. cs. 8. tétel.

²⁷OSZK Kt. Levelestár. Deák Antal levelei Oszterhueber Józsefhez, [Pozsony, 1825.] november 18. (tévesen 1833-ra datálva), Kehida, 1841. június 9.

Jellemzések az országgyűlések résztvevőiről

A pozsonyi diétára 1825 szeptemberében Zala vármegye második követeként érkező, és ott saját költségén jelenlévő Deák Antalt a császári titkosrendőrség utólag erősen mérsékelt ellenzékiként jellemezte, aki ritkán beszélt nyilvánosan, és annak ellenére, hogy kevés befolyása volt az országgyűlési tárgyalások menetére, mégis közmegebecsülésnek örvendett.²⁸ „*Mi collegáinkkal jó harmóniába vagyunk, és azon részhez csatoltuk magunkat, amely a haza javára dolgozik*” – írta Deák Antal a saját, valamint zalai követtársa, Szegedy Ferenc cs. kir. kamarás, volt megyei első alispán országgyűlési tevékenységéről alig egy hónappal a diéta megnyitása után.²⁹ Amikor 1825 novemberében egy latin nyelvű paszkvillus terjedt el Pozsonyban, mely Zalát, illetve annak követeit az „ultra alkotmányos” vármegyék közé sorolta, Deák Antal így hártotta el e titlust: „*ez már nem igaz, mert habár hevesebben kelünk is talán ki némely tárgyban, de azért új jussokat mi nem kívántunk; vajha a régieket tudjuk megőrizni és tartani!*”³⁰

Deák Antal 1825 októberében azzal magyarázta a titkosrendőrség által is szóvá tett kevés megnyilatkozását, miszerint arra ritkán kínálkozik alkalom, mivel az „öregebb urak”, akik már négy-öt diétán is részt vettek, szokás szerint először szólalnak fel, és úgy kimerítik a tárgyat, hogy ahhoz már nehezen lehet hozzátenni érdemi érveket. A költői vénával rendelkező, az 1820-as évek elején történelmi regéket író zalai követ az idősebb, tapasztaltabb társai közül a *Felső Magyarországi Minerva* című folyóirat alapítóját, a nyelvújítóként, költőként és Kazinczy Ferenc barátjaként ismert Dessewffy József grófot, Szabolcs (korábban Sáros, majd Zemplén) vármegye követét³¹ tartotta legtöbbször: „*Az egész diaetán azon sok régi diaetalisták³² közül, akik itt most számosan megjelentek, gróf Dessewffy az, aki az elsőséget érdemli; mind előadása igen szép, mind tudománya bő, mind moderatiója³³ is igen nagy, nem haragszik, ha ellentmondanak is neki; az egy hibája, hogy olykor poetai tűzétől elragadtatva messzebb vág, mint a tárgy kívánja. Hanem notarius³⁴ nem a legjobb, még eddig egy munkája sem állott meg; és valóban, ezeknek híjával vagyunk, mert noha négyet választottak a statusok,³⁵ de egyik sem meríti ki jól az értelmet.*”³⁶

---

²⁸ Molnár: *A fiatal Deák Ferenc...* 198.

²⁹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 9. (4.)

³⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. november 17. (7.)

³¹ Pálmány Béla: *A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848.* Budapest, 2011. 1. köt. 881–883.

³² Értsd: országgyűlési követek.

³³ Önuralma, türelme.

³⁴ Kerületi ülések jegyzője.

³⁵ Rendek.

³⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 9. (4–5.)

Deák Antal a sógorához intézett, 1825. október 17-ei levelében több régi követet is jellemzett röviden.³⁷ Dessewffyre visszatérve, azt jegyezte meg róla, hogy „*mint afféle literátor,³⁸ igen sokat phantaséroz,³⁹ nem lehet megtagadni bő tudományát, de igen sokszor nem oda alkalmaztatja, ahová kell.*” Felsőbüki Nagy Pál táblabíróról, Sopron vármegye követéről, az ellenzék egyik országgyűlési vezéregyéniségéről⁴⁰ korábban már bővebben írt az öccsének, ezért itt csak azt az észrevételt tette róla, hogy „*oly hertelen ész, mint amellyel ő bír, a természetnek csak egy igen különös ajándéka, és noha argumentumai⁴¹ nem legnyomósabbak, sőt némelyek igen könnyen el is dönthetők, de az a hamar belátás, mellyel ő minden ember előadását mindjárt felfogja, egy ritkaság.*” Péchy Imre hétszemélynököt, Pest-Pilis-Solt vármegye kormányhú követét⁴² „*egy igazi nagy tapasztalású és valóban tudományos, kivált a diaetalis dolgokban jártos tisztos öregúr*”-nak találta, a beregi alispánt és követet, a később határozottan ellenzékivé lett Perényi Zsigmond bárót⁴³ pedig úgy látta, hogy az „*szinte tudós és gyönyörű előadású ember*”, ám hozzátette, miszerint „*mind a ketten a hazafiúság köntösébe oly finoman be tudják hálózni az aulicismust,⁴⁴ hogy az ember csak csudálkozik, hová vág a sanda mészáros;⁴⁵ ezek már megismertették magokat, őrizkedünk tőlök, mint a farka csóváló agyáros ebtől.*” Idősebb Balogh Jánost, Bars vármegye ellenzéki követét⁴⁶ akként jellemezte, hogy „*egy reális, a maga principiumiban⁴⁷ állandó és tiszta érzésű öregember, de kellemetlen orgánuma és rendetlen előadása van, construálni⁴⁸ sem igen tud jól, azonban meg lehet ötlet érteni s szívére építeni is*”, míg Szatmár vármegye alispánjáról és követéről, az aulikus Isaák Sámuel királyi tanácsosról⁴⁹ az alábbiakat írta: „*sokat beszél, s majd úgyszólván mindég beszél; ennél csodálnunk kell, hogy lehet semmit oly hosszan mondani; annyira martiroz⁵⁰ bennünket beszédjével, hogy már félünk tőle, mihelest felkel, mert míg vége van beszédjének, már az elején talán maga*

³⁷ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. (12–14.)

³⁸ Irodalmár, tollforgató.

³⁹ Fantáziál, álmodozik.

⁴⁰ Pálmány: i. m. 1. köt. 909–913.

⁴¹ Érvei.

⁴² Pálmány: i. m. 1. köt. 1079–1080.

⁴³ Uo. 220–221.

⁴⁴ Udvarhúséget, a bécsi udvar konzervatív politikájának támogatását.

⁴⁵ A régi szólás szerint a „sanda mészáros” nem oda üt, ahova néz, illetve másfelé néz, és másfelé vág.

⁴⁶ Pálmány: i. m. 1. köt. 803–804.

⁴⁷ Elveiben, alapelveiben.

⁴⁸ Beszédet szerkeszteni.

⁴⁹ Pálmány: i. m. 1. köt. 955–956.

⁵⁰ Gyötör, szenvedtet.

sem tudja; nem is látszanak ötet hallgatni, resultatuma⁵¹ is beszédjének többnyire aulicismus.”⁵²

Deák Antal már egy korábbi levelében megjegyezte Némethszeghy István királyi tanácsosról, Moson vármegye kezdetben udvarhű, később mérsékelt ellenzéki alispánjáról és követéről,⁵³ miszerint „egy elmés gondolat” kering róla a diétán, „mely tulajdon nevéből van véve, úgy, mint: »Németh szegi a magyar törvényt«”,⁵⁴ itt viszont csak röviden jellemezte: „úgy az udvarhoz hajlik, hogy talán maga a király sem kívánna többet, mint ez”.⁵⁵

A kormánypárt feltétlen híve volt a követtársai által szolgálalkú besúgónak és hazaárulónak tartott Kajdacsy Antal, baranyai másodalispán és követ,⁵⁶ akiről Deák Antal azt írta 1825. október 17-ei levelében, hogy az ellenzékiek kevéssé tartanak tőle, mert „eszével sem ér oda, ahová a többi, de comissió⁵⁷ alatt is lévén, tart talán attól, amit távolról értésére adtak, hogy kibőffentik bibéjét, ha sokat erőlködik.”⁵⁸ Deák Antal a régi követek jellemzésének sorát Zmeskál Józseffel, Árva vármegye korábbi másodalispánjával és követével⁵⁹ zárta, de csak annyit jegyzett meg róla, hogy „aligha praeses⁶⁰ nem akar lenni, úgy látszik minden előadásából”. Az újabb, fiatalabb követek között „több jó érzésű embert” talált, ám róluk még kevés benyomása volt, és korainak találta véleményt alkotni, ezért csupán általánosság-

---

⁵¹ Eredménye, következménye.

⁵² Deák Antal másfél évvel később arról tudósította sógorát, hogy a „maga hosszas és unalmas előadásairól ismeretes” szatmári követ végképpen eltávozott az országgyűlésről. OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1827. február 1. (6.)

⁵³ Pálmány: i. m. 1. köt. 1049–1050.

⁵⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 9. (4.)

⁵⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. (12–13.)

⁵⁶ Pálmány: i. m. 1. köt. 972.

⁵⁷ Vizsgálat, eljárás.

⁵⁸ Amikor Kajdacsy a következő diétán, az 1830. december 2-ára virradó éjjelen egy pozsonyi örömlány karjai között lelte halálát (gutaütés következtében), Deák Antal a következőket írta a kormányhűségének jutalmául helytartótanácsi tanácsossá kinevezett baranyai követéről: „Halála tökéletesen megegyezett életének folyásával abban, hogy mindenkor a legfajultabb kurafi lévén, lelkét is egy kurva mellett adta ki, s ugyanez vette észre legelsőben is halálát, költötte fel annak cselédjeit a meghűlni kezdő tetemnek öltöztetésére. Nem kevés becstelenség mind a helytartótanácsnak, mind a communale corpusnak is oly tagot számlálhatni körében, ki 50 esztendő agg éltében kurva mellett költözik a halandóknak a világon túli lakásokra.” (OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez. Pozsony, 1830. december 6. 3.)

⁵⁹ Pálmány: i. m. 1. köt. 1234.

⁶⁰ Elölülő, elnök. Nem tudjuk, hogy Zmeskál József hol kívánt elnökölni; mindenesetre az 1820-as évek második felében és az 1830-as évek elején az Eperjesen működő Tiszán-inneni Kerületi Tábla bírāja (ülnöke) volt.

ban jellemezte őket: „*még eddig a nógrádi, nyitrai, borsodi, szepesi, abauji, somogyi, zempléni, gömöri, vasi, soproni, honti, bihari, szabolcsi követek*⁶¹ *mind tiszta érzés-sel bírnak; a publicum előtt mi is megnyertük magunk viseletével azt a renomét, hogy a jó hazafiak közé tartozunk, de a többi vármegyék nem igen alkalmaztatják magokat az igazi patriótákhoz. A veszprémiek és győriek*⁶² *is hozzánk vagynak csatolva, hanem Moson, Esztergom, Fejér, Tolna, Baranya,*⁶³ *úgy, mint túl a Dunaiak közül nec tantum valent, quantum valere possent;*⁶⁴ *Komárom*⁶⁵ *is eddig jó.*”⁶⁶

Mivel az alsótábla országos (plenáris) ülésein kulcsszerepe volt az ott elnöklő királyi személynöknek, a Királyi Tábla elnökének, Deák Antal mindvégig kiemelt figyelmet szentelt az e tisztséget betöltő személyeknek. Az 1825–1827. évi országgyűlés kezdetén Szögyény Zsigmond királyi személynök (latinul: *personalis prae-sentiae regiae in iudiciis locumtenens*), Pest vármegye főispáni helytartója elnökölt az alsótábla ülésein.⁶⁷ Deák Antal az első hetek tapasztalatai után elégedett volt Szögyénnel: „*A personalis úgy viseli magát, amint csak egy ilyen táblánál magát viselni kell egy praesesnek; igen szép előadása van, semmit sem vitat felesleg, mindent a statusok kívánságára hágy, úgy, hogy ha ezután is ilyen mérsékléssel fojja előlülését*

⁶¹ Nógrád vármegye követei: Gyurcsányi Gábor másodalispán és Prónay János első aljegyző; Nyitraé: Uzovics János másodalispán és Babóthy Imre táblabíró; Borsodé: Vay Ábrahám cs. kir. kamarás, első alispán és Ragályi Tamás táblabíró; Szepesé: Almássy Lajos első alispán és Csáky Sándor gróf, cs. kir. kamarás, táblabíró; Abaujé: Vitéz János táblabíró és Comáromy István másodalispán; Somogyé: Somssich Pongrác első alispán és Czindery László táblabíró; Zempléné: Schmidegg Ferenc gróf, cs. kir. kamarás, táblabíró és Szemere István kir. tanácsos, első alispán; Gömöré: Máriássy István kir. tanácsos, első alispán és Szent-Miklós József táblabíró; Vasé: Skerlecz József cs. kir. kamarás, táblabíró és Niczky János első alispán; Soproné: Niczky József első alispán és Felsőbüki Nagy Pál táblabíró; Honté: Gudits János táblabíró és Majthényi Antal táblabíró; Biharé: Sombory Imre másodalispán és Miskolczy István cs. kir. kamarás, táblabíró; Szabolcsé: Dessewffy József gróf, táblabíró és Bónis Sámuel főszolgabíró. (Pálmány: i. m. 2. köt. 2241–2244.)

⁶² Veszprém vármegye követei: Rohonczy János kir. tanácsos, táblabíró és Bezeredy György főjegyző; Gyóré: Bezeredy Ignác másodalispán és Kolosváry Miklós táblabíró. (Pálmány: i. m. 2. köt. 2242.)

⁶³ Moson vármegye követei: Némethszeghy István kir. tanácsos, első alispán és Torkos Mihály főjegyző; Esztergomé: Huszár Imre másodalispán és Lippay Ferenc főadószedő; Fejéré: Marich István Dávid cs. kir. kamarás, első alispán és Végh Ferenc főjegyző; Tolnaé: Döry Vince másodalispán és Nedeczky Ferenc táblabíró; Baranyaé: Kajdacsy Antal másodalispán és Répás Lipót táblabíró. (Pálmány: i. m. 2. köt. 2242.)

⁶⁴ Nem tesznek annyit, mint amennyit tehetnének. (A fordításért Bilkei Irénnek tartozom köszönettel.)

⁶⁵ Komárom vármegye követei: Ghyczy Ferenc első alispán és Pázmándy Dénes táblabíró. (Pálmány: i. m. 2. köt. 2241.)

⁶⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. (12–14.)

⁶⁷ Pálmány: i. m. 1. köt. 668–669.

vezetni, a leggarázdább indulat sem forrhat fel ellene.”⁶⁸ Miután az országgyűlés kezdeti vitái erősen megviselték az amúgy is gyenge egészségű személynököt, alig három hónappal később az a hír járta Pozsonyban, hogy Szögyény nagybeteg, vérhányásban fekszik, és ha meggyógyul, akkor sem fog többé elnökölni. Távollétében Ghyczy Péter alnádor látta el ideiglenesen az alsótábla elnöki teendőit. Róla ekkor az alábbiakat írta Deák Antal: „jó emberséges ember, de egy praesidiumra⁶⁹ szükséges tehetségektől szörnyű távol van szegény; se magát ki nem tudja magyarul, mert nem jutnak-e eszébe a szavak, vagy esméretlen is azokkal, de hol egyik, hol másik ablegatus⁷⁰ kölcsönöz neki szót a szájába, hogy ki tudjon vesződni a dűlőre, se rendet sem tud tartani; baj lesz, ha ő talál végig a gyűlés praesese lenni.”⁷¹ December 29-én leváltották tisztségéből és alkancellárrá nevezték ki a betegeskedő Szögyényt, az új királyi személynök pedig a Királyi Tábla személynöki ítélmestere, Mailáth György udvari kancelláriai tanácsos lett.⁷² E hírekről értesülve írta Deák Antal 1826. január 2-án, miszerint minden órában várják az új személynököt, hogy minél előbb megjőjön és fenntartsa a rendet, mert Ghyczy Péter gyenge elnöklése alatt akkora zaj van az üléseken, „mintha csapszék volna ott”.⁷³ Mailáth Györgyöt január 9-én iktatták be királyi személynöki tisztségébe a Királyi Táblán, másnap pedig „egy szép magyarsággal készült beszéddel kezdette el” elnöklését az alsótábla országos ülésén. „Milyen ember legyen, vagy miképpen viselje magát és praesidiumát az új personalis? Első egy-két ülésben igaz ítéletet hozni lehetetlen, mert ha mindjárt indulatos ember volna is, bizonyosan még most természete ellen is mérsékelné magát; de közönségesen azt beszélik felőle, kik közelebbről isméri, hogy igen moderatus⁷⁴ ember, s valóban, eddig moderatióval is viselte magát⁷⁵ – írta róla Deák Antal két héttel később.⁷⁶

Ami a főnemesek országgyűlési szerepét illeti, Deák Antal a diéta kezdetén, 1825 szeptemberében rosszalta, hogy a Tisza melléki vármegyékből kilenc mágnást küldtek követnek.⁷⁷ „...ez az én principiumom⁷⁸ szerént nem helyesen történt

---

⁶⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. szeptember 26. (4.)

⁶⁹ Elnökségre, elnöklésre.

⁷⁰ Országgyűlési követ.

⁷¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. december 25. (10.)

⁷² Pálmány: i. m. 1. köt. 661., 669.

⁷³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. január 2. (6.)

⁷⁴ Mértéktartó, türelmes.

⁷⁵ Értsd: uralkodott magán, türtőztette magát.

⁷⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. január 16. (2–3.)

⁷⁷ Schmidegg Ferenc gróf Zemplén, Vécsey Miklós báró Szatmár, Dessewffy József gróf Szabolcs, Csáky Sándor gróf Szepes, Orczy Lőrinc báró Heves-Külső Szolnok, Perényi Zsigmond báró Bereg, Andrassy György gróf Torna, Perényi Gábor báró Ugocsa, végül Sztójka Imre báró Máramaros vármegye követe volt. (Pálmány: i. m. 2. köt. 2243–2244.)

⁷⁸ Elvem.

– vélte Deák Antal –, mert ha a mágnások jó hazafiak, a felsőtáblánál sokkal több hasznot tehetnének, mint az alsónál, ahol úgyszólván sok derék ember megjelenik; ha pedig rossz hazafiak, kár volt elküldeni őket, mert a nemesekből talán jobbakat küldhettek volna.”⁷⁹ Többször idézett, 1825. október 17-ei levelében – a megyei követek bemutatása után – a felsőtábla néhány kiemelkedő személyiségét is jellemezte, elsősorban az országos sérelmek vitája során játszott szerepük alapján. A sort Vas vármegye korábbi főispáni helyettesével és királyi biztosával, Cziráky Antal gróf, királyi tárnokmesterrel⁸⁰ kezdte: „Cziráky, mint a mostani mágnások között egy, a legtudósb ember, legnagyobb befolyással van a dolgokba; mikor a commissariusok⁸¹ felől volt a kérdés, a bárány bőre alatt lappangó róka egy rövid beszédet tartott a maga mentségére, állítván, hogy ő vérző szívvel teljesítette a reá-bízott biztosi foglalatosságát, és a constitutiót,⁸² mint igaz hazafi, két kézzel öleli, s könnyezve leült, hogy szánakodást gerjessen maga eránt; de kisütötte csak fél óra múlva is, hogy micsoda fullánkot rejt álnok kebelébe, mert mikor a dicasterialis⁸³ tisztviselőknek a constitutióra leendő megesküvéséről, és jelesen a rossz tanácsadókról jött elő a cikkely, azt mondotta, hogy ha a tanácsos a királynak megmondja a kívánságának törvénytelenységét, már hitének eleget tett, és lelkiismeretében megnyughatik, azután pedig köteles teljesíteni mindent, amit csak a király parancsol.” Deák Antal a főpapok közül Vurum József nagyváradi latin szertartású püspököt és Szepessy Ignác báró erdélyi püspököt „valóságos törvényrontó, rossz hazafiak”-nak látta, Gyulay Ignác grófot, a horvát szlavón dalmát bánt viszont „jó érzéssel bíró ember”-nek találta. Sajátos jellemzést írt Abaúj vármegye főispánjáról, idősebb Eötvös Ignác báró, királyi főpohárnok-mesterről, aki korábban királyi biztosként élen járt a vármegyék rendi ellenállásának letörésében: „Jeles volt báró Eötvöst nézni, aki székén összezsugorodva, aláhajtott fővel, mint egy deliquens,⁸⁴ úgy ült; nekem szinte úgy tetszett ez az ember, mint azon tanuló oskolás deák, aki az examen⁸⁵ alatt nem tudván materiáját,⁸⁶ csak úgy bugdácsol [!] tanuló társai között, hogy professora észre ne vegye és ne provocalja;⁸⁷ félt ökegyelme is, hogy provocalják talán, mert az egész szállában⁸⁸ minden szem őréa, mint egy renomatus,⁸⁹ rosszlelkű

⁷⁹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. szeptember 14. (4.)

⁸⁰ Pálmány: i. m. 1. köt. 146–147.

⁸¹ Az 1820-as évek elején az ellenzéki vármegyék rendi ellenállását letörő királyi biztosok.

⁸² Alkotmányt.

⁸³ Kormányzati.

⁸⁴ Delikvens, bűnös.

⁸⁵ Vizsga.

⁸⁶ Tananyagát.

⁸⁷ Kihívja, felhívja.

⁸⁸ Értsd: teremben.

⁸⁹ Feltételezett jelentése: tekintélyét veszített, vagy rosszhírű.

emberre vala függesztve.” Deák Antal azzal zárta a főrendek bemutatását, hogy a felsőtábla – tapasztalata szerint – szinte csak az ott elnöklő nádorból, József Habsburg főhercegből áll, „mert akármit mondjon is valaki, akárhogy fejezze is ki magát, csak a palatinus⁹⁰ vélekedése áll, annak senki sem mer ellen szólni.”⁹¹

1825 szeptemberétől újoncként vett részt a pozsonyi diétán a harmincas éveinek elején járó huszártiszt, a tekintélyes Sopron és Somogy megyei uradalmakkal rendelkező Széchenyi István gróf, aki emellett a szentgyörgyvári és a pölöskei uradalom tulajdonosaként az egyik legjelentősebb zalai földbirtokosnak számított.⁹² Noha Széchenyi egyik naplóbejegyzéséből tudjuk, miszerint két évvel korábban Zalában is méltatlankodtak, hogy nem jelent meg a törvénytelen királyi rendeletek végrehajtását visszautasító megyegyűléseken,⁹³ Deák Antal, aki maga is szerepet játszott a zalai rendi ellenállásban, nem neheztelt rá ezért, sőt, miután az országgyűlés első heteiben közelebről megismerte az alsótábla üléseit is rendszeresen látogató – ám egyéves jövedelmének nevezetes felajánlását majd csak később, november 3-án megtevő – gróftot, kivételesen jó véleménnyel volt róla: „Széchenyi Pista egy circust, egy sessiót⁹⁴ el nem hágy; ő volt legelső a mágnások tábláján, aki magyarul szólott, megkövetvén őhercegségét, a palatinust, hogy katona létere deákul nem tud, hanem anyanyelvén szól, s azt gondolja, hogy a statusok nunciama⁹⁵ maradjon úgy, amint van. Elhíheted, hogy vivátoztunk⁹⁶ neki, de nem állott meg szava, elég kár. Gróf Károlyival⁹⁷ egy nagy quartélyt⁹⁸ vettek fel, s ott mindég nyilván való társaság van; az ablegatusok⁹⁹ szoktak ott pipázni, discourálni,¹⁰⁰ mulatni; minden nap leg-

---

⁹⁰Nádor.

⁹¹ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. (7–9.)

⁹² Tilkovszky Loránt: Széchenyi István Zala megyei uradalmi. In: *Gazdaságtörténeti tanulmányok*. Szerk. Kapiller Imre. Zalaegerszeg, 1993. /Zalai Gyűjtemény 34./ 115–164.; Kaposi Zoltán: Széchenyi István gróf Zala megyei uradalmi (1814–1860). In: *Széchenyi és Zala. Tudományos emlékülés Széchenyi István gróf születésének 225. évfordulója tiszteletére*. Szerk. Kiss Gábor. Zalaegerszeg, 2018, 35–57.

⁹³ *Gróf Széchenyi István napló*. Szerkesztette és bevezetéssel ellátta Viszota Gyula. Budapest, 1926, 2. köt. 323. Vö. Széchenyi István: *Napló*. Válogatta, szerkesztette Oltványi Ambrus. 2. kiad. Budapest, 1982, 291. Vö. Molnár András: Széchenyi István gróf és a zalai ellenzék. In: *Széchenyi és Zala...* 81.

⁹⁴ Egy kerületi ülést, egy országos ülést.

⁹⁵ A rendek üzenete.

⁹⁶ Éljenezünk.

⁹⁷ Károlyi György gróf (1802–1877), kilépett cs. kir. százados, mérsékelt ellenzéki politikus, Széchenyi barátja, első vállalkozásainak egyik legfontosabb támogatója. Az ő pozsonyi szállásán jött létre a kaszinó elődje. Vö. Fónagy Zoltán: Széchenyi, a barát. *Történelmi Szemle*, 2010. 4. sz. 531.

⁹⁸ Szállást, lakást.

⁹⁹ Követek.

¹⁰⁰ Kedélyesen beszélgetni, társalogni.

alább 100 pipa van nála töltve.¹⁰¹ *Én is megszólítottam az oda való járásra, el is megyek, mihelest reáérek; derék fi, csak így maradjon mindég, igaz hazafit táplál benne a haza. De NB:*¹⁰² *az ő társaságába csak csupa liberális emberek járnak.*¹⁰³

Deák Antal 1825 szeptemberében találkozott először Illésházy István gróf királyi étekgófogómasterrel, akit a császári titkosrendőrség az ellenzék bálványának, illetve befolyásos vezetőjének tartott,¹⁰⁴ és rövid együttlétük alatt „egy igen derék, magyar szívű embernek” ismerte meg.¹⁰⁵ Pozitív véleménye a későbbiekben sem változott meg a grófról, aki a főrendi táblán többnyire az alsótábla feliratait támogatta. *„Ez az ember egy igazi, tiszta érzésű hazafi, akit fényes hivatalja sem tudott eddig megváltoztatni”* – jellemezte Illésházyt az 1825. december 31-ei főrendi ülést követően.¹⁰⁶ Deák Antal a főméltóságok közül nagyra becsülte Brunszvik József gróf országbíró, Nógrád vármegye főispánját is. Brunszvik 1827. február 27-én Pozsonyban, az országgyűlés idején bekövetkezett halála kapcsán írta a sógorának: *„az ország nagyon sajnálja ötet, mert egy minden tekintetben tökéletes, jó magyar szívű embert és jó hazafiúit érzésű polgárt veszített el benne a haza.”*¹⁰⁷

A soron következő rövid, 1830. szeptember 8-ától december 20-áig tartó pozsonyi országgyűlésre immár Zala vármegye első alispánjaként és első követeként érkező Deák Antal köztisztületet vívott ki magának, amikor a diéta kezdetekor visszautasította a kormányzat lekenyerezési kísérletét, a neki kéretlenül adományozott udvari tanácsosi címet. Zala második követe ekkor Kerkapoly István, a megye Tapolcai járásának főszolgabírója, a Balaton-felvidék protestáns nemességének szószólója volt,¹⁰⁸ akiről – jöllehet hozzá hasonlóan az ellenzék oldalán állt – alig ejtett szót leveleiben. Noha Deák Antal általában nem rokonszenvezett a protestánsokkal, és Kerkapoly személye sem állt közel hozzá, 1830 decemberében mégis védelmébe vette követtársát, amikor egy, az országgyűlés jegyzőkönyvébe iktatott – szerinte ártalmatlan – kijelentése miatt Zalában a megye követutasításával ellentétesnek és hazafiatlannak ítélték Kerkapoly állásfoglalását. (Kerkapoly az

¹⁰¹ A császári titkosrendőrség besúgójelentései szerint Széchenyi a pozsonyi Séta téren, az Erdődy grófi palotában bérelt helyiségeket 1825 őszén az országgyűlési klub számára, melybe rangkülönbség nélkül meghívta a diéta résztvevőit, és ott vagy száz töltött pipával várta őket. Vö. Takáts Sándor: Széchenyi István gróf reuniója és az Akadémia alapítása. In: uő: *Kémvilág Magyarországon*. Budapest, [1932.] I. köt. 79.

¹⁰² Nota bene: jegyezd meg!

¹⁰³ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. október 17. (14.) Széchenyire vonatkozó részletét közli: Marczali: *A magyar politikai élet...* 59.

¹⁰⁴ Pálmány: i. m. 1. köt. 153.

¹⁰⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1825. szeptember 26. (1.)

¹⁰⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1826. január 2. (2–3.)

¹⁰⁷ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1827. március 5. (5.)

¹⁰⁸ Molnár: *A fiatal Deák Ferenc...* 208–213.

1830. október 5-ei országos ülésen József főherceg nádornak a magyar nyelv terjesztésében szerzett érdemeit méltatta, s azokra való tekintettel a nemzet óhaját fejezte ki, hogy a nádori tisztséget a jövőben mindenkor a Habsburg-ház egyik tagja töltsse be.)¹⁰⁹ „Megtudván Kerkapoly úr ezen, ellene fakasztott rossz véleményyt, sokkal jobban szívére veszi, minthogy csak megnyugtadni is lehetne őtet, mert mikor az egész országgyűlése alatt hazafiságot mutatott, egy ilyes, hazafiúságtalan tettet képzelni benne, valóságosan méltatlan és igazságtalan vádnak veszi, s azt hiszi, hogy talán egyedül személye ellen való idegenkedés okozza némely irigyeinél ezen rossz vélekedésnek terjedését” – írta Deák Antal a sógorának, kérve, hogy csillapítsa le a követtársával szembeni indulatokat.¹¹⁰

1830 novemberében az a hír terjedt el Pozsonyban, hogy Somogy vármegye főispáni székébe jelölték Batthyány Imre grófot, Zala főispáni helyettesét, aki 1824 márciusától közmegelégedésre viselte e tisztséget.¹¹¹ Deák Antalt komoly aggodalommal töltötte el a – később alaptalannak bizonyuló – híresztelés: „*Én igazán szívemből sajnálnám elvesztét, mert ővele ki is lehet jönni, amúgy is már megszoktam kormányát; vajha csak addig is maradna nálunk, míg én viceispán maradok, mert megvallom igazán, nem szeretnék valamely új, s kivált olyan embernek, kihez nem húz szívem, erőltetett tisztelkedéseket tenni, ezek különben sem vonásai természetnek; annyival nehezebben esne, ha egy, az én geniusommal¹¹² meg nem egyező heterogeneus¹¹³ embernek praesidiuma¹¹⁴ alatt kellene még azon hátralévő egynéhány holnapot szolgálnom;¹¹⁵ pedig nagyon beszélük kineveztetését, arról azonban, ki lenne nálunk helyette, senki még gyanakodni sem tud.*”¹¹⁶

Oszterhueber József már 1830 szeptemberének végén szorgalmazta, hogy sógora bővebben írjon neki követtársainak magaviseletéről. Ezt Deák Antal október 1-jén több okból is lehetetlennek, illetve korainak tartotta: a koronázási hitlevél ügyén kívül még nem kerültek napirendre más, érdemi tárgyak, eddig inkább csak a közismerten bőbeszédű követek szólaltak fel, ezért társainak többségéről egyelőre

---

¹⁰⁹ Felséges Első Ferentz austriai császár, Magyar- és Csehország koronás királyától Posony szabad királyi városába 1830-ik esztendőben, Szent Mihály havának 8-ik napjára rendeltetett magyar országgyűlésének jegyzőkönyve. Pozsonyban, 1830, 73.

¹¹⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. december 6. (2–3.)

¹¹¹ Batthyány Imre gróf és a zalai ellenzék viszonyáról lásd bővebben: Béres Katalin: A Batthyányak és Zala vármegye kapcsolata a reformkorban és 1848–1849-ben. In: *Pártvezér, miniszterelnök, vértanú. Tudományos emlékülés a 200 éve született Batthyány Lajos miniszterelnök tiszteletére.* Szerk. Molnár András. Budapest – Zalaegerszeg, 2008, 81–93.

¹¹² Szellememmel.

¹¹³ Másfajta, egymással össze nem férő.

¹¹⁴ Elnöksége.

¹¹⁵ Deák Antal 1828. június 8-ától 1831. június 20-áig töltötte be Zala vármegye első alispáni tisztségét.

¹¹⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. november 29. (6–7.)

nem tud ítéletet alkotni, a hitlevél vitájában pedig a számukra előírt utasításokhoz tartották magukat a követek, így annak során sem lehetett megismerni a „valódi, igazán érző hazafiúságot”. Deák Antal ugyan ígéretet tett, hogy ha majd később, „a velősebb dolgok közben jobban ki fog a szeg a zsákból tetszeni”, akkor ő is előáll kritikájával, erre azonban ritkán került sor ezen az országgyűlésen.¹¹⁷

Deák Antalnak 1830 őszén Pozsonyban az Ispotály utcában volt a szállása, Ebergényi Benedek, Vas vármegye ellenzéki követe, valamint a mérsékelt ellenzéknek számító beregi követ, Lónyay János¹¹⁸ szállásának szomszédságában. A zalai követ mindkettejünkkel szoros barátságot ápolt, velük volt együtt legtöbbit, sokszor szabadidejüket is együtt töltötték. Ebergényit a sógora is jól ismerte, ezért róla nem írt, Lónyayt pedig „egy szinte ahhoz hasonló derék, pedans,¹¹⁹ jó characterű ember”-ként jellemezte, megemlítve, hogy a beregi követ néhány évvel korábban, Balatonfüreden időzve, bejárta Zala megye nagy részét, és megismerkedett Csány Lászlóval s annak testvérével is, akikre szívesen emlékszik.¹²⁰

Felsőbüki Nagy Pál soproni követ ezen az országgyűlésen is az ellenzék egyik vezérszónokaként lépett fel, azonban több kérdésben már a kormány álláspontjához közeledett; kompromisszumos megoldást javasolt például az udvar által leglényegesebbnek tartott újoncfelajánlás (a császári hadsereg létszámának kiegészítése) ügyében.¹²¹ Deák Antaltól távol állt Felsőbüki habitusa, melyről az alábbiakat írta sógorának 1830. november 1-jén: „Nem hallgathatom el Nagy Pál úrnak a katonai állításban tartandó módról már több ízben szokott eloquentiájával¹²² tett heves előadását, melyből megítélheted az ő excentricus¹²³ ideait, és inkább theoreticus¹²⁴ s minden helyes logikai combinatio¹²⁵ nélkül való, mint practicus¹²⁶ és jól öszvefűzött és fontolt gondolkozása módját. Nagy tűzzel proponált¹²⁷ ő már néhányszor ...”¹²⁸

¹¹⁷ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. október 1. (8.)

¹¹⁸ Palmány: i. m. 1. köt. 894–895., 1014–1015.

¹¹⁹ Itt: pontos, rendszerető.

¹²⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. október 7. (12.) Lónyay János 1826 augusztusában járt Balatonfüreden, illetve Zala megyében. Erről szóló, Csány Lászlóhoz írt, Tuzséron, 1826. szeptember 7-én kelt levelét közli: Csány László reformkori iratai 1817–1848. Sajtó alá rend. Molnár András. Zalaegerszeg, 2009. /Zalai Gyűjtemény 66./ 163–165.

¹²¹ Palmány: i. m. 1. köt. 909–913.; Melkovics Tamás: *Felsőbüki Nagy Pál. Élete, politikai pályafutása és közéleti szerepvállalásának jelentősége*. Vasszilvagy, 2013, 100–111.

¹²² Ékesszólásával.

¹²³ Különcködő, hóbortos, eredetieskedő.

¹²⁴ Elméleti.

¹²⁵ Összeállítás, társítás.

¹²⁶ Gyakorlati.

¹²⁷ Indítványozott, terjesztett elő.

¹²⁸ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. november 1. (8.)

Egyik levelében Deák Antal is megemlékezett ellenzéki követársai, a borsodi Ragályi Tamás és a trencsényi Borsiczky István¹²⁹ között a koronázási hitlevél vitájában történt – más forrásból már ismert – afférről.¹³⁰ Amikor a kerületi jegyzővé választott Borsiczky az 1830. szeptember 21-ei kerületi ülésen felolvasta a hitlevél ügyében a főrendekhez intézendő üzenet általa készített tervezetét, az ellen Ragályi, „*egyébaránt Borsickynak kedves barátja a legilletlenebb és valóban sértő kifejezésekkel kelt ki, s azt nyilatkoztatta ki, hogy az egészen haszonvehetetlen s még corrigálni¹³¹ sem lehet. Ezt Borsiczky nagyon szívére vette, és méltán, mert barátjától a legnagyobb hibák mellett is illendőbb kémélést érdemlett, s azonnal a tollat letette, a notariatust resignalta,¹³² s emellett Ragályinak ellensége lett. Többeknek unszolására azonban a békességet ismét magok között megtették, a tollat mindazonáltal kezébe többet nem vette, és így notariusnak közös akarattal, vagy, hogy igazában kifejezzem magamat, közös gyűlölségből, mivel Borsiczkynak több jó barátja látszott lenni, Ragályi választatott csak azért is, hogy az ő nuntiumjanak¹³³ és notariusi munkáinak hasonlót lehessen tenni.*”¹³⁴

Az országgyűlés előrehaladásával elégedetlen Deák Antal 1830 novemberének elején a kerületi ülések jegyzőinek „szerfelett való gyengesség”-ét látta a késlekedés egyik fő okának. E tisztséget akkor a fent említett Ragályi Tamás mellett Ghyczy Rafael főjegyző, Komárom vármegye ellenzéki követe töltötte be.¹³⁵ „*Ragályi már letette a tollat, most Ghyczy, Komárom vármegyei követre szállott az által, ki egy igen derék, emberséges ember, de az országnak tolla még jobban inog kezében, mint az előbbeninek, nem fog úgy a tentája, mint azt mi általjában kívánnánk*” – dohogott Deák Antal, hozzátéve, hogy a november 4-ei kerületi ülésen elvetették a Ghyczy által fogalmazott beadványt, és helyette három tervezetet is készítettek, amelyeket majd egybe próbálnak gyúrni.¹³⁶

Zala vármegye 1832. november 5-ei közgyűlésén harmadszorra is a megye követévé választották a tisztségtől vonakodó, változó egészségű Deák Antalt, aki – miután 1831 júniusában megvált első alispáni székétől – csak azzal a feltétellel vállalta el a követi megbízatást, hogy leköszönhessen arról, ha egészsége rosszabbra fordul. Az ifjúkora óta gyomorbetegséggel küszködő, s e bajára az 1825–1827. és

---

¹²⁹ Pálmány: i. m. 1. köt. 846–847., 1113–1116.

¹³⁰ Ragályi Gedeon erről szóló levelét idézi: Völgyesi Orsolya: A rendek és a koronázási hitlevél vitája az 1830. évi országgyűlésen. In: *Egy elfeledett koronázás a reformkorban. Az utolsó pozsonyi uralkodókoronázás 1830 őszén.* Szerk. Soós István. Budapest, 2017, 27–28.

¹³¹ Kijavítani, helyesbíteni.

¹³² Lemondott a kerületi jegyzői tisztségéről.

¹³³ Üzenet-tervezeteinek.

¹³⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. október 7. (11.)

¹³⁵ Pálmány: i. m. 1. köt. 930., 1113–1116.

¹³⁶ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1830. november 4. (2.)

1830. évi diéta idején is többször panaszkodó zalai követ alig két hónappal az országgyűlés megnyitása után, 1833. február 24-én – döntően a számára kedvezőtlené változott politikai légkör következtében – megírta lemondó nyilatkozatát. Helyette április 15-én az öccsét, Deák Ferencet választották Zala követévé, aki két héttel később, április 29-én váltotta bátyját a pozsonyi diétán.¹³⁷

Deák Antal 1832 novemberében, még kehidai otthonában értesült róla, hogy Somogy megye első követévé Czindery László első alispánt, második követté pedig Somssich Miklós táblabíróvá választották.¹³⁸ Jóllehet mindketten az ellenzékhez tartoztak, Deák Antal megütközött azon, hogy Somssich – aki az 1830-as diétán az opposzió egyik vezéralakja volt – elvállalta a megbízatást: „*A múlt országgyűlésén a rang meg volt változva, és most azért kívánták a statusok ezen rendet így állapítani, hogy Somssich Miklósban egy nemesebb büszkeséget képzelvén, minthogy az a talyigáról leszállítva második követnek menjen, tőle meg akartak szabadulni; ő azonban, nem tudni, mi célból (vagy talán mégis gyaníthatni), a degradatióval¹³⁹ nem törődven, a második követséget is elvállalta; o tempora, o mores!*”¹⁴⁰

Deák Antal újabb, a korábbiaknál rövidebb pozsonyi tartózkodása idején is megkülönböztetett figyelmet szentelt sógorához intézett leveleiben az alsótábla országos ülésein elnöklő királyi személynök személyének, illetve tevékenységének. Mérey Sándor, az előző év decemberében kinevezett új személynök¹⁴¹ 1832. december 14-én mutatkozott be elnökként az alsótábla országos ülésén. Deák Antal első benyomásai kedvezőek voltak róla: „*a personalis egy valóban lelkes, szintúgy mint ékes és válogatott szavakkal készült magyar beszéddel idvezlette az egybegyűlt rendeket. Amint annak első meghallására felőle ítéletet hozni lehet, minden eddig és ily alkalmakkor tartatni szokott köszöntő beszédekét felülmúlt az; egyébaránt ezen úrnak első maga alkalmaztatása olyan, amelybe gáncsot keresni vagy találni lehetetlen; a legnyájasabb leereszkedéssel s majdnem barátságos indulattal fogadott mindenkit, s ha mind előlülői tulajdonit, mind társalkodási módját azon mértékben folytatja, melyben kezdette, úgy ő bizonyosan a rendek köztiszteletét megnyerendi.*”¹⁴² Néhány héttel később, az 1833. január 10-ei országos üléstől kezdődően viszont már kifejezetten ellenséges volt a személynök és a rendek viszonya, s az utóbbiak ellehetetlenítették az elnök munkáját. Mérey január 10-én az országgyűlési újság és napló, illetve a tárgyalások nyilvánossága ügyében tett meg gondolat-

¹³⁷ Molnár: *A fiatal Deák Ferenc...* 254–273.

¹³⁸ Pálmány: i. m. 1. köt. 183–185., 1148–1150.

¹³⁹ Lefokozással.

¹⁴⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Kehida, 1832. november 10. (2.) Az idézet végén a latin nyelvű, Cicerótól származó szállóige: „*Ó idők, ó, erkölcsök*”, illetve „*Milyen idők, milyen erkölcsök!*”

¹⁴¹ Pálmány: i. m. 1. köt. 663–664.

¹⁴² OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1832. december 23. (1.)

lan kijelentéseivel ingerelte fel az ellenzéket.¹⁴³ Deák Antal rosszállással számolt be róla, hogy a tanácskozások nagyon zajosak és lármások voltak, mert a rendek mind személyében, mind hivatalában támadták a január 10-ei vitában súlyos vereséget szenvedett, tekintélyét veszített személynököt: „... *nem a Majláth van az előlülői széken, kinek mind tudománybéli tehetségeit, mind előlülői ügyességét, mind személyes tekintetét is még csak távolról sem bírja mostani előlülönk annyira, hogy vagy ő nem fogja mostani helyét megtarthatni, vagy ha csakugyan meghagyatik is itt, a tárgyak siettetése, a tanácskozások méltósága, s a közjó bizonyos kárral járó hátramaradást szenved; felette sok személyes ellenségei vagynak, kik minduntalan ellene törő kifakadással vegyítik előladásaikat [...]. [...] Personalisunk minden auctoritását¹⁴⁴ elvesztvén, azt többet visszanyerni sohasem lesz képes; reá szabadtították magukat követeink, s úgy hiszem, nem is lehet már ezen helytelenségtől őket visszatartóztatni; mi lesz a következése, mi, kiket a haza java közelebről érdekel, s dolgot hidegebb vérrel szoktuk ítélni, búsán várjuk.*”¹⁴⁵

Az elnöklésre alkalmatlannak bizonyuló Mérey bukását leginkább a Tagen János nagyprépost, a nagyváradai káptalan követe körül kialakult bonyodalom, illetve annak erélytelen kezelése idézte elő. Az 1833. február 21-ei országos ülésen nagy felzúdulást váltott ki, hogy Tagen a vallásbeli üzenet vitájában meghazudtolta Bihar vármegye ellenzéki követe, Beöthy Ödön állítását, aki megyéje követutasítására támaszkodva cáfolta, hogy nem történnek kényszerítések a katolikus hitre való nevelés ügyében. Mérey az ingerültségtől megrettenve feloszlatta, illetve elnapolta az ülést, nem engedte felszólalni az elégtételt követelő Beöthyt. A másnapi országos ülésen Beöthy és ellenzéki követársai büntetőeljárást kezdeményeztek Tagen ellen, akit az ülésterem elhagyására kényszerítettek, miközben hevesen támadták a személynököt is.¹⁴⁶ Deák Antal szerint a rendek „*a legkeserűbb szemrehányással illeték*” és „*heveskedett indulattal s goromba kifejezésekkel vádolták*” a személynököt, ami az előző diétán, Mailáth György elnöksége alatt nem fordulhatott volna elő: „*Majláthnak mert volna valaki az ő jussaiba vágva csak távolról is ilyen sértő szemrehányásokat tenni, úgy hiszem, majd megérezte volna a goromba emberrel magas helyeztetésének tekintetét.*” Ekkor már a zalai követ sem tagadta Mérey alkalmatlanságát: „*van is különbség a két praeses¹⁴⁷ között, mégpedig minden részben nagy különbség: a mostani praesesünk már kiejtette a gyepelöt kezéből, ragadják azt már*

¹⁴³ Kossuth Lajos: *Országgyűlési tudósítások*. I. kötet. 1832. december 17. – 1833. augusztus 4. Budapest, 1948. /Kossuth Lajos Összes Munkái I./ 90–93.; Kölcsey Ferenc: *Országgyűlési napló*. Sajtó alá rend. Völgyesi Orsolya. Budapest, 2000, 46–47.; Pálmány: i. m. 1. köt. 664.

¹⁴⁴ Tekintélyét, befolyását, hatalmát.

¹⁴⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. január 13. (3–5.)

¹⁴⁶ Kossuth: i. m. I. köt. 174–179.; Kölcsey: *Országgyűlési napló* 92–94.; Pálmány: i. m. 1. köt. 664., 778.

¹⁴⁷ Elnök.

ezentúl, amerre ragadni akarják, s ő nem elég erős ott megállapodni, ahol akar, noha különben elég, sőt talán feleslegesen is popularis¹⁴⁸ ember, s mindent a statusok kedvére kíván hagyni és tenni, de éppen ez nem vezet célhoz; egy ilyen összebomlott akaratú, sok különböző gondolkozású emberekből összeállott quodlibet¹⁴⁹ társaságot, mint a mienk, autoritással¹⁵⁰ és okos szigorúsággal kell kormányozni, úgy érettetik el hamarább a cél, melynek elérésére ugyan az össze hivatott”.¹⁵¹

1833 márciusának elején már Deák Antalnak is az volt a véleménye, hogy Mérey személynök minden ékesszólása ellenére „gyenge [elnök], s minden popularitása mellett is nem a maga helyén van, s egy szóval nem oda való, ahol áll és ül.”¹⁵² A zalai követ március folyamán többször említette leveleiben, hogy a személynök Bécsbe utazott, s ott is maradt a szívbaját gyógyíttatni – amiből sokan arra következtettek, hogy többé már nem fog elnökölni –,¹⁵³ végül április 21-én azt az értesülését osztotta meg sógorával, hogy Méreyt a Helytartótanács tartományi biztosságok igazgatójává nevezték ki, „excellenciás” titulust kapott, fizetését pedig megemelték 2000 pengőforinttal, „s így csak úr marad mégis, ha a praesidiumból¹⁵⁴ kimarták is.”¹⁵⁵

1833. január 28. és február 2. között, hat egymást követő ülésnapon Deák Antal (valamint Szepes megye követe, az idős Almássy Lajos) elnökölt az országgyűlés alsótáblájának kerületi ülésein.¹⁵⁶ Deák Antal olyan határozottan, rendet és fegyelmet tartva, logikus, áttekinthető tárgyalási szisztémát követve vezette a kerületi üléseket, hogy elnöki tevékenységével még a reformok kérdésében vele szembekeverülő liberális szatmári követ, Kölcsey Ferenc elismerését, tiszteletét is kivívta.¹⁵⁷ Kölcsey ekkor jegyezte fel róla országgyűlési naplójában a jól ismert sorokat: „csendes komolyságú, próbát állott characterű férfiú; s éppen az, ki múlt országgyűlésen az udvartól önként ajánlott tanácsos címet el nem fogadá. Ez különben a Werbőczy által kijegyzett natio¹⁵⁸ embere, s a nagy néptömege kedvező pillantatot nem vetett, de előttem mégis igen becses.”¹⁵⁹

---

¹⁴⁸Népszerű.

¹⁴⁹Egyveleg, mindenféle.

¹⁵⁰Tekintéllyel.

¹⁵¹OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. február 24. (6–7.)

¹⁵²OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. március 3. (5.)

¹⁵³OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. március 10. (6.), 1833. március 17. (1–2.), 1833. március 31. (8.)

¹⁵⁴Elnökségből, elnöklésből.

¹⁵⁵OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. április 21. (4.)

¹⁵⁶Molnár: *A fiatal Deák Ferenc...* 265.

¹⁵⁷Kölcsey: *Országgyűlési napló...* 87.

¹⁵⁸Értsd: rendi, nemesi nemzet.

¹⁵⁹Kölcsey: *Országgyűlési napló...* 79.

Kölcseyt az alsótábla 1832. december 22-ei kerületi ülésén nevezték ki a négy kerületi jegyző egyikévé,¹⁶⁰ akiknek feladata az alsótábla uralkodóhoz intézendő felirati javaslatainak, illetve a főrendekhez küldendő üzeneteinek megfogalmazása volt. A szatmári követ 1832 decemberének végén, 1833 januárjának elején három ilyen, hivatalos országgyűlési irományt fogalmazott meg magyarul, kettőt pedig latin nyelven (a magyar nyelv használata, illetve az országgyűlés Pestre helyezése ügyében).¹⁶¹ Kölcsey tervezetei a január 5-ei kerületi ülésen kerültek napirendre, ahol – saját megfogalmazása szerint – rájuk „omlott a kritikának zápora”, míg végül nagy láрма, zúgás és több-kevesebb kiigazítás után valamennyit elfogadták.¹⁶² A „magyar haza által dicsérve tisztelt tudós” javaslatainak kritikussai közé tartozott Deák Antal is, aki másnap a következőket írta sógorának az általuk korábban csak költőként ismert Kölcsey tervezeteiről: *„Ha ezen munkákat elkészítve látnád, tudván azt, hogy Kölcsey tollából folytak, vagy azt nem hinnéd, hogy ezek csakugyan általa tetettek fel, vagy arról kételkednél, hogy Kölcseynek költői munkái az ő elmeszüleményi legyenek. Már két országgyűlésen volt szerencsém lenni, de oly silány és lelketlen munkák még egy kerületi jegyző által sem készültek; a deák¹⁶³ fordítás pedig éppen a még jövőendő századra mutat, melyben alkalmasint a jó deák nyelvhez értő embert lámpással fogják utóink keresni. Elhiszem, hogy nem volt éppen költői vénájában, amidőn tollat ragadott kezébe, csak az kár, hogy az országgyűlésének nincsen ideje az ő vénájának felbuzdulására várni; így van, mikor valaki eránt vakbuzgósággal viseltetik az ember, s nem ismervén minden oldalról tehetségét, csak azért, mivel ő az, oly pályára juttatja, melyen kifáradt tudóval a célhoz futni nem képes; sokat vesztett a közvélekedésben.”*¹⁶⁴ Deák Antal nem részletezte Kölcsey tervezeteinek vitáját, csupán annyit jegyzett meg arról, hogy *„egy rossz nadrágból sokkal nehezebb jót csinálni, mint a még szabatlan posztból alkalmas újat készíteni; [a három javaslat] olyan tehát, amilyen, de a közbizalomnak éppen meg nem felelő.”*¹⁶⁵

Kölcsey az 1833. február 5-ei kerületi ülésen olvasta fel az általa – követtársai unszolására – készített újabb, az uralkodó Magyarországon való lakásáról szóló felirattervezetet, melyet először örömmel fogadtak, azután részben mégis megváltoztattak, majd átdolgozásra adtak vissza neki.¹⁶⁶ Deák Antal az alábbiakat írta sógo-

---

¹⁶⁰ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1832. december 23. (9.)

¹⁶¹ Ezeket a tervezeteket, illetve azok többféle változatát közli: Kölcsey Ferenc: *Országgyűlési dokumentumok*. Sajtó alá rend. Völgyesi Orsolya. Budapest, 2011, 411–430. (Keletkezésükről lásd: Uo. 889–894.)

¹⁶² Kölcsey: *Országgyűlési napló...* 37–38.

¹⁶³ Latin nyelvű.

¹⁶⁴ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. január 6. (1–2.)

¹⁶⁵ OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. január 6. (3.)

¹⁶⁶ Kölcsey: *Országgyűlési dokumentumok...* 464–477., 910–911.

rának Kölcsey tervezetének fogadtatásáról: „Hite sorosi¹⁶⁷ hangos éljen kiáltással fogadták az általa történt elolvasatást, annak megmutatására, hogy az mely jó, mely helyes és kérdést nem szenvedő munka legyen; mi azonban nem hagyván magunkat a vivát¹⁶⁸ kiáltással megszedíteni, annyira öszvevissza corrigáltuk,¹⁶⁹ hogy az általa legszebbnek tartott flosculusokat¹⁷⁰ kitöröltetvén, előbbi formájából egészen kivettük, s az előbbeninél jobbá változtattuk. Ekkor újra tapasztaltam, hogy ő csak literator,¹⁷¹ és semmit se kevesebbet, mint diplomaticus;¹⁷² tapasztaltam azt is, hogy nagyon maga meghitt ember, haragszik, ha feltételeit igazgatják, pedig haszontalan a mérge, mert akárminnek is tartja magát, itt sokkal különb emberek vannak nálánál, s bizonyosan olyanok, kiktől minden kérdésen kívül tanulhat, s szüksége is van arra, ha országgyűlési követ akar lenni.”¹⁷³ Kölcsey átdolgozott felirattervezetét 1833. március 9-én vitatta meg és fogadta el az alsótábla országos ülése, ám Deák Antal továbbra is lesújtó véleménnyel volt róla: „...felvetetett tehát elsőben az ifjú királynak magyar hazánkban leendő lakása végett Kölcsey által fel-tett nagyon silány magyar, s szegény Cicerónak¹⁷⁴ öszvepofozásával készült deák repraesentatiókn,¹⁷⁵ de ezen már a circulusokban¹⁷⁶ sem lehetvén jót faragni, az országos ülésben is legkevesebbet fel nem akadtunk rajta.”¹⁷⁷

Deák Antal nem állt egyedül e véleményével; hasonlóak voltak öccse, az országgyűlésre 1833 áprilisának végén, bátyját felváltva érkező Deák Ferenc első benyomásai is a – később egyik legközelebbi barátjává váló – szatmári követről. Amikor Kölcsey a május 21-ei kerületi ülésen beszédet mondott a vallás ügyében,¹⁷⁸ Deák Ferenc a következőket írta róla sógorának: Kölcsey „inkább költői melegséggel, mint diplomaticai¹⁷⁹ fontossággal szólt; tudom, hogy Klári¹⁸⁰ Kölcseyt, mint költőt

---

¹⁶⁷Értsd: a protestánsok.

¹⁶⁸Éljen.

¹⁶⁹Kijavítottuk, helyesbítettük.

¹⁷⁰Szóvirágokat, jeles mondásokat.

¹⁷¹Irodalmár, tollforgató.

¹⁷²Közjogi ismeretekkel rendelkező személy.

¹⁷³OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. február 10. (3.)

¹⁷⁴Marcus Tullius Cicero (Kr. e. 106–43): római író, filozófus és politikus, az ókori latin nyelvű irodalom egyik klasszikusa, a római szónoklás legnagyobb mestere.

¹⁷⁵Latin nyelvű felirati javaslatunk.

¹⁷⁶Kerületi üléseken.

¹⁷⁷OGYK MPGY Deák Antal levelei. Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. március 10. (6.)

¹⁷⁸Kölcsey beszédét két változatban is közli: Kölcsey: *Országgyűlési dokumentumok...* 150–151.

¹⁷⁹Közjogi.

¹⁸⁰Deák Klára (1793–1859): Deák Ferenc nővére, Oszterhueber József felesége.

szereti, megküldöm ezen beszédjét; olvasni nem kellemetlen, noha Pázmándy¹⁸¹ azt súgta fülembé, midőn Kölcsey leült, hogy a beszéd helyes, de az izenetben¹⁸² nem sok hasznát lehet venni.”¹⁸³ Deák Ferenc hat nappal később Kölcsey június 4-én, a kerületi ülésben a vallás ügyében mondott újabb beszédét¹⁸⁴ küldte meg nővérének, hasonló minősítéssel: „gondolat sok helyes van benne, de nem országgyűlési fontosságú; a nyelv azonban tiszta és ékes”.¹⁸⁵

*

Összegzésként megállapítható, hogy Deák Antal országgyűlési levelei, melyekhez hasonló egykorú levelet – különösen az 1825–1827. és 1830. évi pozsonyi diétáról – keveset ismerünk, hasznos, informatív adalékokkal támasztják alá vagy egészítik ki az egyes országgyűlések szereplőire vonatkozó eddigi ismereteinket. Sógorával s egyben bizalmas barátjával őszintén közölt megfigyelései és értesülései – más forrásokkal összehasonlítva – megbízhatónak, hitelesnek bizonyulnak. Deák Antal a rendi alkotmányt védő, tekintélytisztelő, mérsékelt ellenzéki szemszögéből ítélte meg az alsótáblán helyet foglaló követek, a főrendi tábla világi és egyházi tagjai, valamint a kormányzati tisztségviselők jellemét és tevékenységét; legfontosabb, állandó mércéje a jó, igaz, valódi, tiszta érzésű hazafiság volt. Nemcsak politikai ellenfeleit illette kritikával, hanem esetenként ellenzéki követtársait is, ugyanakkor a vele elvileg szembenálló táborában is képes volt méltányolni az elismerésre méltó személyiségeket és érdemeket.

---

¹⁸¹Pázmándy Dénes, idősebb (1781–1854): táblabíró, Komárom vármegye ellenzéki követe. (Pálmány: i. m. 1. köt. 1074–1076.)

¹⁸²Tudniillik a vallás tárgyában a főrendekhez intézendő izenetben.

¹⁸³OSZK Kt. Levelestár, Deák Ferenc levele Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. május 31. Közli: *Deák Ferenc országgyűlési levelei...* 24. Idézi: Völgyesi Orsolya: Egy költő a rendi országgyűlésen. Kölcsey Ferenc politikusi kapcsolatrendszerének kialakulása az 1832–36-os diétán. In: uő: *Írók, szerepek, stratégiák*. Budapest, 2010, 53.

¹⁸⁴Közli: Kölcsey: *Országgyűlési dokumentumok...* 158–159.

¹⁸⁵OSZK Kt. Levelestár, Deák Ferenc levele Oszterhueber Józsefhez, Pozsony, 1833. június 6. Közli: *Deák Ferenc országgyűlési levelei...* 28–29. Idézi: Völgyesi: *Egy költő a rendi országgyűlésen...* 53.

ANTAL DEÁK'S PORTRAYALS OF THE PARTICIPANTS OF THE DIETS BETWEEN 1825—1833

The older brother of Ferenc Deák, Antal Deák — *iudex nobilium*, then deputy lieutenant — participated at the Diets of 1825—1827, 1830 and 1832—1836 in Pressburg as the envoy of Zala County, where he weekly wrote friendly, confidential letters to his brother-in-law, József Oszterhueber, who lived in Pusztaszentlászló. In these unpublished letters he depicted many interesting facts about the daily life of the participants of the diet; gave detailed reports about the negotiation process; summarized the most important debates; and also portrayed some of participants of these negotiations. Our paper elaborates and publishes the latter, the characteristics of some actors of the diet (envoys, aristocrats and governmental officials); and outlines the fate and the historiography of Antal Deák's letters.